

Molnár Dániel – Horváth Diána – Regős Gábor

W-kilábalás a koronavírus-járvány két hullámában

ÖSSZEFOGLALÓ: Tanulmányunk célja a makrogazdasági adatok, valamint lakossági és vállalati felmérés segítségével annak vizsgálata, hogy a koronavírus-válság lefolyása hogyan zajlott egyes területeken. Eredményeink szerint a vírus a különböző ágazatokat eltérő mértékben érintette: míg egyes ágazatokat gyors kilábalás, addig másokat elhúzódó válság jellemezte. A koronavírus őszi, második hulláma szintén visszaesést eredményezett a gazdasági adatokban, azonban ennek mértéke elmaradt a tavaszi első hullámban tapasztalttól. Összességében a válság lefolyása W-alakúnak tekinthető, bár egyes szempontok, illetve ágazatok ettől eltérő képet mutatnak. A vírushelyzet enyhülésével azonban a gazdaságpolitika fontos feladata lesz annak elérése, hogy a W utolsó szára meredek legyen, azaz a magyar gazdaság vissza tudjon térni a korábbi növekedési pályájához. Ehhez elengedhetetlen a korlátozások feloldása – hogy a lakossági fogyasztás ismét a növekedés motorjává válhasson –, illetve a vállalatok beruházási hajlandóságának a növelése.

KULCSSZAVAK: koronavírus, gazdasági válság, gazdasági kilátások, válsághullámok

JEL-KÓDOK: E60, E61, H12, I15

DOI: https://doi.org/10.35551/PSZ_2021_1_4

A 2019 végén Kínában, majd 2020 elején a világ minden táján elterjedő koronavírus-járvány nyomán bekövetkezett az a gazdasági válság, amelyre a közgazdászok már évek óta számítottak, egy korábban nem tapasztalt hosszúságú konjunktúrát követően. A válságot ugyanakkor nem a gazdaság termelte ki, hanem külső tényező, a Covid-19-vírus és az annak megfékezésére hozott kormányzati intézkedések eredményezték. Kezdetben ugyanakkor megjelentek azok a hangok is, amelyek egy gyors ütemű kilábalást jeleztek a járvány leküzdését követően, mondván, mivel nem gazdasági probléma eredményezte a kibocsátás visszaesé-

sét, így az rövid idő alatt vissza tud majd térni a válság előtti szintjére. Ma azonban már látjuk, hogy ezek a gondolatok túlságosan optimistának bizonyultak. A vírus újabb és újabb hullámának felbukkanásával a gazdaság sem tudott tartósan kilábalni, és 2021 elején még nem látható, hogy a meginduló vakcináció segítségével mikorra oldhatók fel végleg a korlátozások.

Magyarországon a koronavírus 2021 januárjáig két hullámban jelent meg, 2020 tavaszán és őszén, mindkét időszakot jelentős kormányzati intézkedések kísérték, ugyanakkor a gazdasági szereplők reakciói a két időszakban érdemben eltértek. Jelen cikk keretében a 2020 áprilisa és 2021 januárja között havi rendszerességgel elvégzett lakossági és vállalati felmérésünk eredményeit mutatjuk be, kifejezetten

Levelezési e-cím: molnar.daniel@szazadveg.hu
horvath.dia@szazadveg.hu
regos@szazadveg.hu

a járvány hatásaira koncentrálva, ismertetve a két hullám eltéréseit és levonva a következtetéseket a várható gazdasági pályát illetően.

A tanulmány következő része ismerteti a válságok lefolyásával, illetve az azokból való kilábalással kapcsolatos szakirodalmat. Ezt követően bemutatjuk a válság két hullámának lefolyását a makrogazdasági adatok fényében, majd pedig a lakossági, illetve a vállalati felmérések tükrében. Végül összefoglaljuk a tanulmány legfontosabb eredményeit.

KILÁBALÁSI MÓDOK ÉS GAZDASÁGI REAKCIÓK

A közgazdász szakma a válság kitörése idején a betűk bővületében élt, mindenki próbálta meghatározni, hogy a járványhelyzet nyomán milyen kilábalási pályára is számíthatnak a gazdaságok. Ezen pályákat a jobb szemléltethetőség érdekében az ABC betűivel (Z, V, W, U, L) jelölték a szakértők (Sheiner, Yilla, 2020). A legoptimistább forgatókönyv alapján – csupán a közgazdászok álmaiban szereplő Z-alakot nem számítva, – a járvány leküzdése gyorsan megtörténik, és a gazdasági teljesítmény visszaesését egy azzal megegyező mértékű felpattanás követi (V-alak). Amennyiben a felpattanás nem azonnali, és a mélypont elhúzódik, de végül a gazdaság visszatér a válságot megelőző teljesítményéhez, úgy egy U-alakú pálya képe rajzolódik ki. Az előzőeknél pesszimistább forgatókönyvet jelent a W-alakú pálya, ahol felpattanások és visszaesések követik egymást a járvány újabb és újabb hullámai eredményeképp. A legpesszimistább esetet az L-alakú pálya képviseli, ahol a gazdasági aktivitás szintje a bezuhanást követően nem képes visszatérni a válságot megelőző szintre, hanem annál alacsonyabb szinten stabilizálódik.

Eleinte voltak (MNB, 2020; Oxford Economics, 2020), akik a válság exogén jellegeből kiindulva gyors kilábalásra számítottak

(V-alak), feltételezve, hogy a soha nem látott erőfeszítések segítségével a gazdasági növekedés gyorsan helyreállhat majd. Ma ugyanakkor már látható, hogy ezek az álláspontok túlságosan optimisták voltak, a kormányzati intézkedések ellenére sem sikerült tartósan megfékezni a járvány terjedését, így az ismételt felbukkant, ellehetetlenítve ezzel a gyors kilábalást.

A járvány kitörése óta beérkező adatok nyomán ma már a közgazdászok többsége egy elhúzódozó gazdasági kilábalással számol. Az IMF 2021. januári (IMF, 2021) előrejelzése szerint a világgazdaság kibocsátása ugyan már 2021-ben elérheti a válság előtti szintjét, elsősorban a feltörekvő országok gyorsabb kilábalása nyomán, a fejlett országokban azonban, azon belül is kiemelten az eurózónában, erre csak 2022-ben kerülhet sor. Ugyanakkor az egyre szélesebb körben elérhető vakcinák ellenére a járványok újabb hullámai és a vírus megjelenő variánsai továbbra is jelentős kockázatot jelentenek a növekedésre. Az EKB 2020. decemberi előrejelzése (Európai Központi Bank, 2020) is azt valószínűsíti, hogy az eurózóna gazdasági teljesítménye csak 2022 közepére érheti el a válság előtti szintjét, azt követően, hogy a 2020 harmadik negyedében meginduló kilábalást az év vége felé megjelenő második hullám megállította, így a második felpattanásra csak 2021-ben kerül majd sor. Ez egy klasszikus W-alakú kilábalási görbét jelentene. Ugyanakkor a harmadik hullám elindulása és az annak következtében bevezetett korlátozó intézkedések hazánkban és több másik országban elakaszthatja a javuló folyamatot. A W-alakú kilábalás csak a gazdaság egészét illetően igaz, az egyes szektorok eltérő „felépülésre” számíthatnak. Például 2020 novemberében az ipari termelés az eurózóna egészében már csak 0,6 százalékkal maradt el a megelőző évi szintjétől, miközben egyes szolgáltató ágazatok – mint a turizmus – változatlanul kilátástalan helyzetben vannak. Egy ilyen, a gaz-

daság szerkezetében kettéváló kilábalási pályát alapvetően a K betűhöz hasonlíthatjuk.

Látni kell azonban, hogy a kilábalást sok tényező meghatározza. *Czeczeli et al.* (2020) szerint a jelenlegi válságban, annak exogén volta miatt, a kiinduló állapotnak sokkal kisebb szerepe van a válság mélységét tekintve, mint egy klasszikus endogén válság idején, amilyen a 2008-as pénzügyi válság is volt. A visszaesés mértékét a jelenlegi válságban a járványügyi intézkedések determinálják, nem pedig gazdasági tényezők, így a kilábalást is elsősorban az határozza majd meg, hogy milyen ütemben és mértékben tudják a kormányzatok feloldani a korlátozásokat (Posgay et al., 2020).

A korlátozások feloldása azonban önmagában nem jelenti azt, hogy a gazdaság visszatér a korábbi növekedési pályájára. A válság előtti trendtől elmaradó gazdasági növekedést nevezi a szakirodalom hiszterézisnek. *Posgay et al.* (2019) alapján hiszterézis kialakulásához vezet a túlzott eladósodás nyomán a költségek visszafogása, a fiskális expanzió idő előtti visszafogása, a monetáris és fiskális politika nem megfelelő koordinálása, valamint a nemzetközi koordináció hiánya. A bizonytalan gazdasági környezet eredményeképp a beruházási hajlandóság visszaesik, az óvatossági motívum felerősödik. A beruházások visszaesése a 2020-as évben is megjelent, ám a hiszterézis kialakulásáról még korai lenne következtetést levonni, hiszen nem tudható, hogy a beruházások mekkora része szenved csak néhány hónapos vagy éves halasztást és mekkora része marad el.

A kilábalás szempontjából kiemelten is fontos szerepe lesz a fogyasztói, illetve vállalati bizalomnak. A bizalom alakulásának döntő szerepe van a gazdasági döntések meghozatalában. *Akerlof és Shiller* (2009) szerint a gazdasági döntéshozók beruházási döntéseit nagymértékben befolyásolja a bizalom mértéke. A bizalom ugyanakkor nem racionális, folyamatosan változik, néha megalapozott, néha nem. A szerzők *Hicks* nyomán dolgozták ki

a bizalmi multiplikátor fogalmát (*confidence multiplier*), vagyis hogyan változik a jövedelem a bizalom változásának hatására. A bizalmi multiplikátor értéke ugyanakkor nem állandó, sokkal nagyobb válságok idején, mint fellendüléskor. Az alacsony bizalom összességében a költségek visszafogásával jár, amely kritikus a kilábalás vonatkozásában. Ez a jelen helyzetben azt jelenti, hogy a kilábaláshoz a vállalkozások és a háztartások szempontjából is az szükséges, hogy a korlátozások feloldása után elhiggyék, hogy azok később nem kerülnek újból bevezetésre. A bizalmi multiplikátorhatás a jelen helyzetben különösen is érdekes: bár a költségek visszafogása és a megtakarítások növekedése megfigyelhető az adatokban, ez azonban részben egyes szolgáltatások elérhetetlenné válásának köszönhető.

A külföldi szakirodalomban több, a háztartásoknál, illetve a vállalatoknál végzett felmérés eredményei is megtalálhatók, amelyek a járványhelyzetre adott válaszokat és a gazdasági szereplők várakozásait igyekeztek feltérképezni. *Hanspal, Weber és Wohlfart* 2020 április elején végeztek reprezentatív felmérést több mint 8 ezer egyesült államokbeli háztartás bevonásával. A kutatásban azt találták, hogy a jövedelmi sokk a szegényebb és fiatalabb háztartásokat érintette jobban, míg a pénzügyi vagyoni sokk (a február/márciusi tőzsdekrach nyomán) a megtakarítással rendelkező háztartásokat, amelyek ugyanakkor könnyebben tudják kezelni a felmerülő nehézségeket. A háztartások várható kiadására ugyanakkor csak a jövedelmi sokknak volt hatása, míg a pénzügyi vagyont érintő sokknak nem volt szignifikáns hatása. Ezen felül a szerzők azt találták, hogy a korábbi válságokból történő részvénytőzsi kilábalással kapcsolatos információ befolyásolta a válaszadók várakozásait a jelenlegi kilábalással kapcsolatban. A jelenlegi részvénytőzsi kilábalással kapcsolatos várakozások pedig összefüggést mutatnak a háztartások saját gazdasági kilátásaikról alkotott képpel.

Ezzel szemben *Buchheim et al.* (2020) közel 6 ezer német vállalat körében készítették 2020 áprilisában reprezentatív felmérést a vállalatok válsággal kapcsolatos kilátásait és a gazdasági visszaesést ellensúlyozó vállalati stratégiákat illetően. A szerzők azt találták, hogy azok a vállalatok, amelyek a válság kitörését megelőzően rosszabb gazdasági helyzetben voltak, nagyobb visszaesést szenvedtek el a koronavírus-járvány nyomán, illetve a várakozásaik is negatívabbak voltak. Emellett a lezárások hosszával kapcsolatos várakozások nem magyarázták a kezdeti visszaesés mértékét, ugyanakkor pozitív kapcsolat mutatkozott a lezárások hossza, és a bevételek várható visszaesése között. A lezárások hosszával kapcsolatos várakozások emellett az alkalmazott vállalati stratégiákat is befolyásolták. Azon vállalkozások, amelyek hosszabb lezárásra számítanak, nagyobb valószínűséggel alkalmaznak erős intézkedéseket (munkaerő elbocsátása, beruházási projektek leállítása), amelyek magasabb fix költséggel járnak. Ellenben a relatíve olcsóbb megoldások – mint a home office bevezetése vagy a részmunkaidős foglalkoztatás alkalmazása – nem függenek a leállítás várható hosszától. Ehhez hasonlóan a válság előtti kedvezőtlenebb üzleti helyzet az erős intézkedések meghozatalára kényszeríti a vállalatokat a rosszabb likviditási helyzet nyomán.

VÁLSÁG A KORONAVÍRUS ÁRNYÉKÁBAN

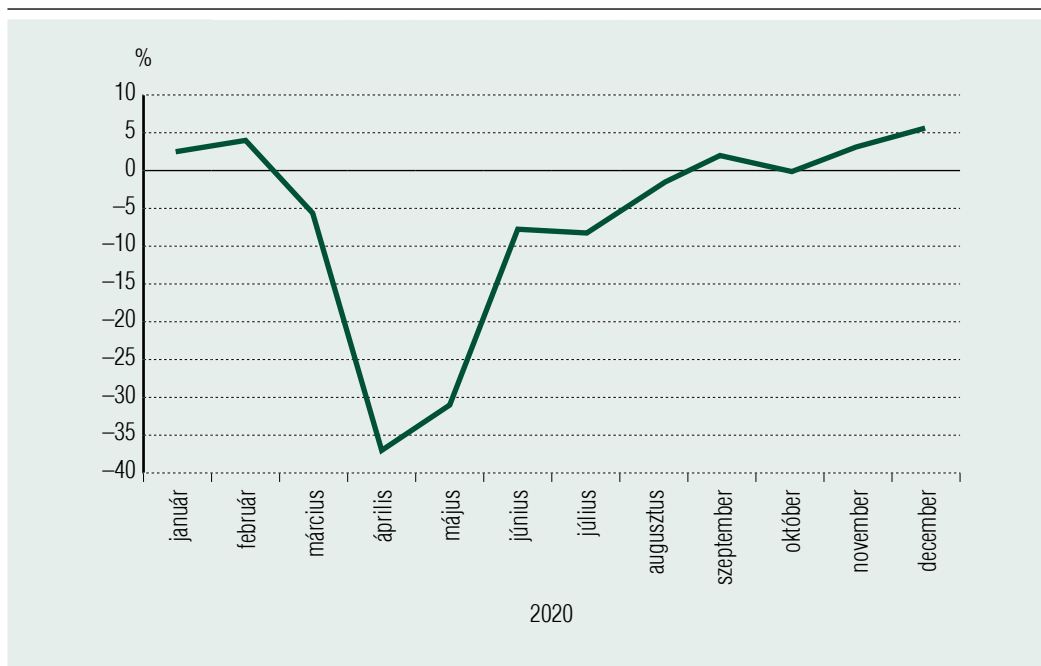
A 2021 januárjáig lezajlott két járványhullám eltérően hatott a gazdaság működésére. Jelen fejezet keretében a havi bontásban rendelkezésre álló statisztikai adatok segítségével bemutatjuk a két járványhullám eltérő hatását a gazdaságra.

Bár Magyarországon a koronavírus-járvány csak 2020 márciusában jelent meg, és csupán a hónap közepétől került sor széles körű korlátozó intézkedések bevezetésére, a világ töb-

bi részén kibontakozó pandémia eredményeképp az ipar teljesítménye – az akadozó vagy épp leálló ellátási láncok következtében – már korábban is szembesült nehézségekkel. Az *1. ábra* alapján megállapítható, hogy hazánkban éves alapú csökkenésre csak márciusban került sor (–5,6 százalék). Az ágazati termelés a mélypontját ezt követően áprilisban érte el, amikor is a leállások következtében közel 40,0 százalékkal elmaradt a termelés az előző év azonos hónapi szintjétől. A gazdaság újraindulását követően az ipar fokozatosan elkezdte ledolgozni a visszaesést, és 2020 szeptemberében már a termelése 2,3 százalékkal meghaladta a bázisidőszakit. A második hullám őszi megérkezése – a jelen sorok írásáig (2021 februárjáig) publikált adatok alapján – nem okozott visszaesést az iparban: 2020 decemberében a termelése 5,8 százalékkal magasabb volt, mint 2019 tizenkettedik hónapjában.

Az ipar alágait vizsgálva a legnagyobb visszaesést a jelentős súlyú feldolgozóipar szenvedte el, ahol 2020 áprilisában 38,4 százalékkal csökkent a termelés az előző év azonos időszakához viszonyítva. Ezt főleg a járműgyártás teljesítményének 79,7 százalékos zuhanása eredményezte. Számottevő volt még a textília, ruházat, bőr és bőrtermék gyártása, valamint a kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás ágazat termelésének csökkenése is (rendre –43,7 és –40,7 százalék), ezek súlya azonban csekély a feldolgozóiparon belül. Az egyetlen ágazat, amely az első hullám magyarországi kezdetekor növekedni tudott, a gyógyszer-gyártás volt, ahol a termelés 21,7 százalékkal haladta meg az előző év azonos időszaki szintjét. A második hullám esetében már eltérő kép bontakozik ki: egyes ágazatok teljesítménye a járvány újabb hulláma ellenére is meghaladta az előző évit, míg más ágazatoknál tovább romlott a helyzet. Novemberben, a második hullám csúcspontján, a járműgyártás termelése már 7,4 százalékkal a 2019 vonatkozó havi szintje felett alakult, de a villamos berendezé-

**AZ IPARI TERMELÉS ALAKULÁSA 2020 JANUÁRJA ÉS DECEMBERE KÖZÖTT
(ELŐZŐ ÉV AZONOS IDŐSZAKA=100%)**

Forrás: KSH STADAT 4.2.2.1

sek gyártása ágazat is érdemi, 27,2 százalékos növekedést ért el. Ellenben a textilá, ruházat, bőr és bőrtermék gyártása, valamint a kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás ágazat esetében továbbra is rendre 8,8 és 8,4 százalékos elmaradás volt látható. A feldolgozóipar termelése így 2020 novemberében 3,6 százalékkal volt magasabb, mint 2019 tizenegyedik hónapjában. A tavalyi év utolsó hónapjában a legtöbb feldolgozóipari ágazatban tovább folytatódott a kilábalás, de például a textilá, ruházat, bőr és bőrtermék gyártása és a számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása ágazatokban ismét visszaesett a termelés volumene. Bár felmerülhetne, hogy a növekvő termelés csak készletezés miatt történik, az adatok azonban nem ezt mutatják, hiszen az ipari értékesítés volumene is emelkedett az év végén. Látható tehát, hogy az ipari ágazatok esetében eltérő pálya rajzolódik ki: vannak olyan ágazatok, ahol elindult a kilábalás (V-görbe), és vannak olyanok, ahol a termelés az első hullám óta nem érte el az előző évi szintjét (L-alak, vagy U-görbe). Ezek alapján az ipar egészének tekintetében K-alakú kilábalási pálya alakult ki.

Az építőipar esetében a koronavírus-járvány 2020 májusában kezdte éreztetni a hatását, ahogy az a 2. ábrán is látható. Áprilisban még a termelés mindössze 1,2 százalékkal maradt el az előző év azonos időszaki szintjétől, májusban azonban már 17,4 százalékkal. Az építőipar teljesítménye mélypontját júliusban érte el, mikor is 21,0 százalékkal alakult alacsonyabban, mint 2019 vonatkozó hónapjában. Ezt követően megindult a kilábalás, ám még októberben is 16,3 százalékkal elmaradt az ág teljesítménye a bázisidőszakitól. Ellenben 2020 novemberére az építőipar teljesítménye

**AZ ÉPÍTŐIPARI TERMELÉS ALAKULÁSA 2020 JANUÁRJA ÉS DECEMBERE KÖZÖTT
(ELŐZŐ ÉV AZONOS IDŐSZAKA=100%)**

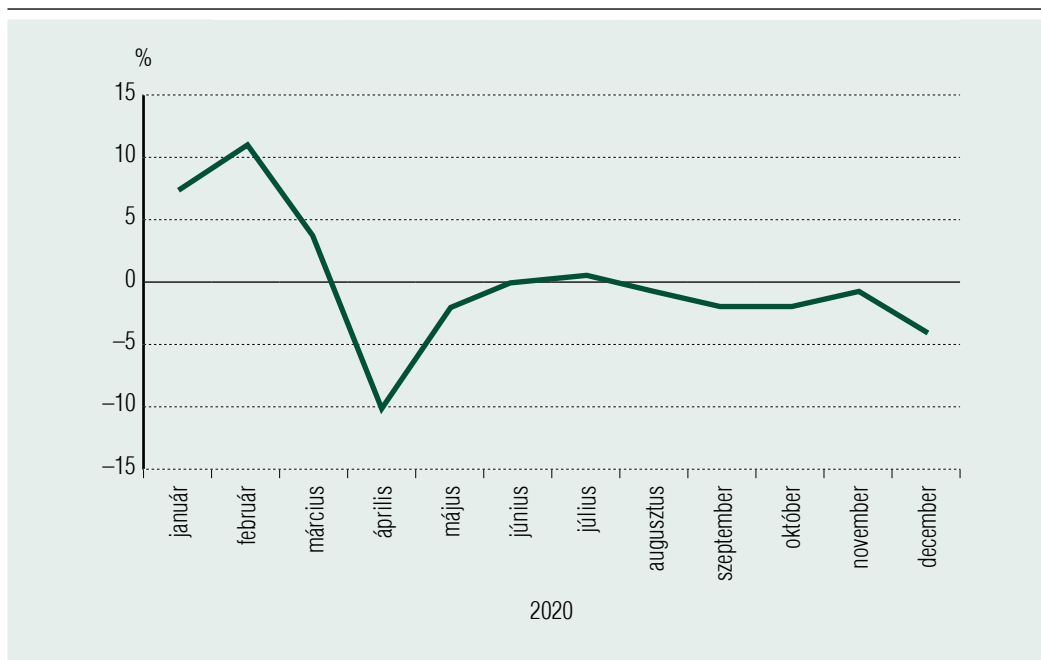
Forrás: KSH STADAT 4.3.1. tábla

már 4,0 százalékkal az előző év azonos időszaka felett alakult, ahonnan aztán az év utolsó hónapjára 0,3 százalékra mérséklődött. Vagyis az látható, hogy a folyamatban lévő munkák befejezése miatt csak késleltetve jelent meg a válság hatása, emiatt ugyanakkor a kilábalás is elhúzódott.

A kiskereskedelmi forgalom esetében 2020 februárjában érdemi növekedés figyelhető meg, köszönhetően a felvásárlási láznak: a naptárhatástól megtisztított adatok alapján az előző év azonos időszakához viszonyítva a volumen 11,2 százalékkal növekedett (3. ábra). Ezt követően a járványügyi vészhelyzet elrendelésével és a korlátozások bevezetésével a forgalom csökkenésnek indult és mélypontját áprilisban érte el, mikor is 10,2 százalékkal maradt el az előző évi szintjétől. Ezután a forgalom helyreállt és 2020 júliusában már

0,4 százalékkal magasabban is alakult, mint 2019 vonatkozó hónapjában. A kiskereskedelmi forgalom nyár végén és ősz elején azonban ismét mérséklődött és októberben már 2,0 százalékkal elmaradt a bázisidőszaki értékétől. Novemberre sikerült valamennyit ledolgozni a csökkenésből: ekkor már csak 0,7 százalékkal volt alacsonyabb a forgalom az előző évhez képest. Decemberben ellenben ismét mérséklődött a forgalom és 4,0 százalékkal maradt el az előző év azonos időszaki szintjétől. Vagyis amíg az első hullámot felvásárlási láz, majd bezuhanás követte, addig a második hullámban az ágazat teljesítménye sokkal stabilabban alakult, bár a korlátozások hatása kisebb mértékben, de itt is megjelent. Üzletípusonként ugyanakkor eltérő folyamatok zajlottak le. Az élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletek forgalma az első hul-

**A KISKERESKEDELMI FORGALOM ALAKULÁSA 2020 JANUÁRJA ÉS DECEMBERÉ KÖZÖTT
(ELŐZŐ ÉV AZONOS IDŐSZAKA=100%)**

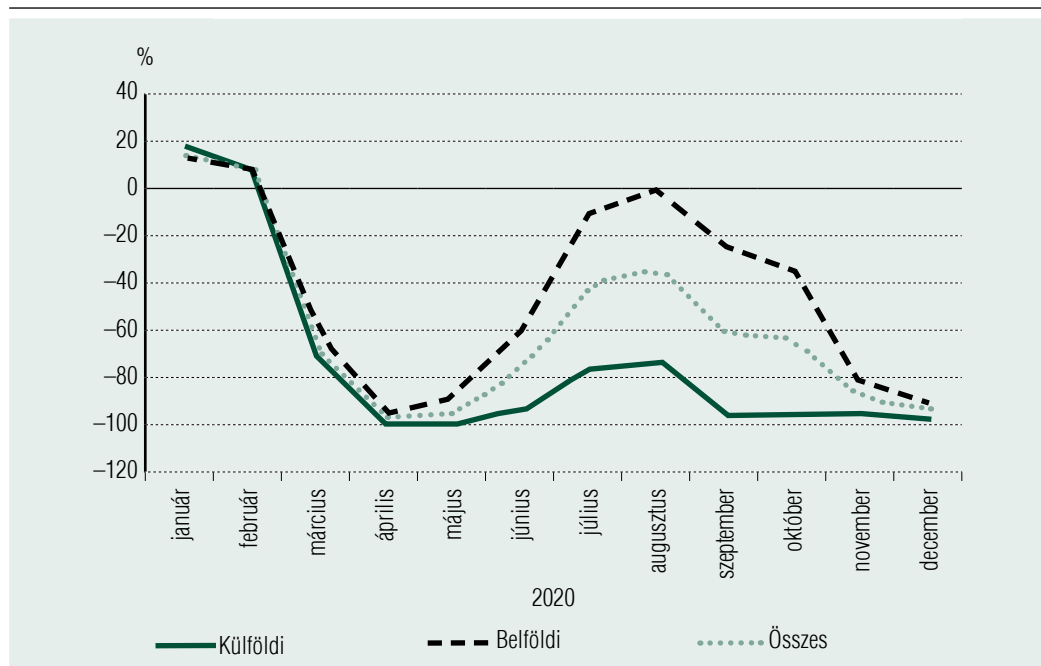

Forrás: KSH STADAT 4.4.11. tábla

lám során sem esett vissza érdemben és az év második felében növekedést is mutatott. Ezzel szemben a textil, a ruházat és lábbeli, a bútor, a műszakicikk, valamint a könyv-, újság- és papíráru-kereskedelem az első hullámban (áprilisban) jelentős, rendre 89,8, 23,8, illetve 67,4 százalékos visszaesést könyvelt el. Ezen üzlet típusoknak a második hullámra sem sikerült elérniük a megelőző évi teljesítményüket, attól nagyságrendileg 20 százalékkal maradtak el. Hasonló folyamatok láthatók a számítástechnikai és egyéb iparcikket értékesítő üzletek forgalmában, míg a gyógyszer, gyógyászati termékek értékesítése esetében a májusi mélypontot (-14,1 százalék) követően az év második felében már bővült. Vagyis hasonlóan az ipari termeléshez a kiskereskedelem alakulását is a válságban leginkább egy K-alakú kilábalás jellemezte a két hullámban.

A vírus legnagyobb elszenvedője a turizmus ágazat volt, amely a határárák, illetve a lezárások következtében szinte teljes egészében elvesztette a forgalmát. A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmát tekintve (4. ábra) áprilisban 97,8 százalékkal esett vissza a vendégek száma: a külföldi vendégek szinte teljes egészében eltűntek (-99,4 százalék), de a belföldi vendégforgalom is bezuhant (-96,3 százalék). A nyári hónapok során látható némi javulás, különös tekintettel a belföldi vendégek számára, amely csupán 1,4 százalékkal maradt el 2020 augusztusában az előző évitől, míg a külföldi vendégeknél 73,2 százalékos csökkenés volt látható. A vírus második hulláma aztán ismét a forgalom bezuhanását eredményezte: 2020 decemberében a kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek száma 94,7 százalékkal volt kevesebb, mint egy évvel korábban.

**A KERESKEDELMI SZÁLLÁSHELYEK VENDÉGFORGALMÁNAK ALAKULÁSA 2020 JANUÁRJA ÉS DECEMBERÉ KÖZÖTT
(ELŐZŐ ÉV AZONOS IDŐSZAKA=100%)**

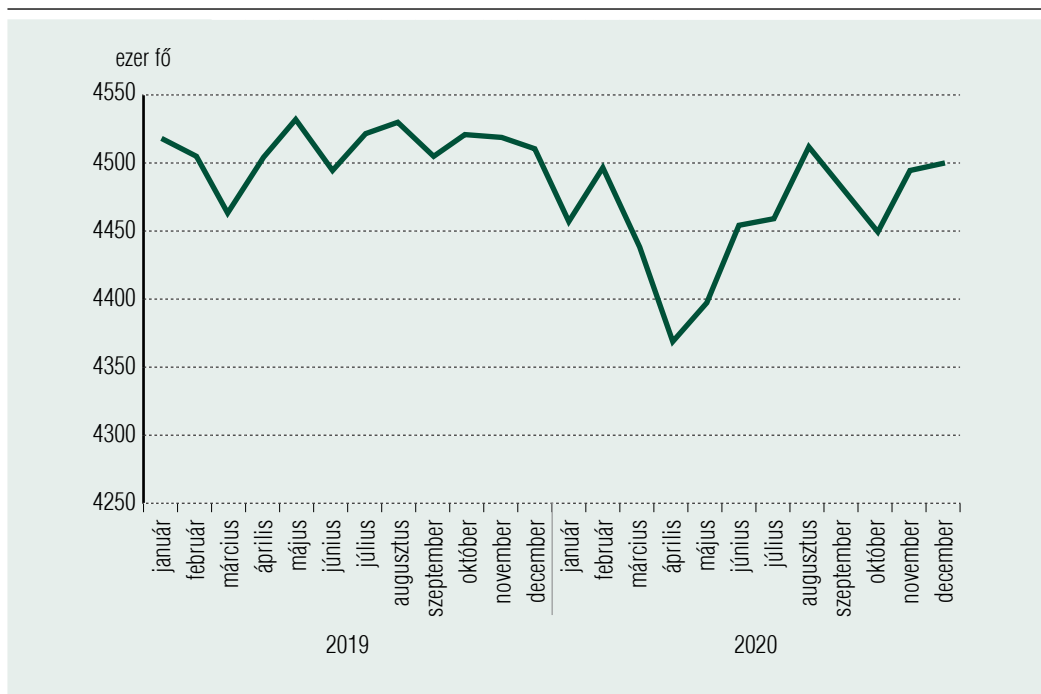
Forrás: KSH STADAT 4.5.15. tábla

Vagyis a turizmus ágazatban egy klasszikus W-alakú válság képe rajzolódik ki a koronavírus-járvány nyomán. A W második felfelé menő szárát érdemben befolyásolja majd a korlátozások feloldásának üteme, illetve az utazási kedv alakulása.

A lakossági jövedelmek alakulása miatt kiemelten fontos megnézni, hogyan alakult a foglalkoztatás a járvány két hullámában. Az 5. ábrán láthatók a KSH havi adatai,¹ amelyek alapján a foglalkoztatás már 2020 elején csökkent, amely a globális dekonjunktúra számlájára írható elsősorban. A mélypont azonban itt is áprilisban következett be, amikor is a foglalkoztatottak száma 4 368 000 főre mérséklődött, ez 3,0 százalékkal marad el a megelőző évi adattól. Májusban ugyan kismértékben emelkedett már a foglalkoztatotti létszám,

azonban az éves visszaesés mértéke nem lett kisebb. Nyár végére a foglalkoztatottak száma ugyanakkor már megközelítette a megelőző év szintjét, azonban ősz elején ismét csökkenés következett be. A novemberben bevezetett korlátozásoknak viszont nem volt számottevő hatása a foglalkoztatásra, az éves visszaesés mértéke csupán 0,6 százalékot tett ki. Vagyis a foglalkoztatás terén leginkább egy V-alakú válság képe rajzolódik ki. Ha azonban azt nézzük, hogy egy foglalkoztatott átlagosan hány órát dolgozott hetente, akkor már sokkal inkább egy W-alakú válság képe rajzolódik ki – azaz sokan állományban tartották a dolgozóikat, de egy részük valójában teljes értékű munkát nem tudott végezni. Míg 2020 februárjában a foglalkoztatottak heti átlagóraszámát még csak 0,1 órával maradt el az egy évvel korábbitól,

A FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

Forrás: KSH Heti Monitor

addig ez az érték márciusra 1,1, áprilisa pedig 4,3 órára emelkedett. Májusban már itt is megjelentek a konszolidáció jelei, az elmaradás csak 2,2 óra volt, ami júniusra 0,4 órára mérséklődött. A második hullámban a heti átlagóraszám októberben még 1,6 órával magasabb volt az egy évvel korábbinál, novemberben azonban már 0,8, decemberben pedig 4,7 órával elmaradt attól.

LAKOSSÁGI ÉS VÁLLALATI REAKCIÓK A KORONAVÍRUSRA

A kutatás módszertana

2020 áprilisától 2021 januárjáig havi gyakorisággal készítettünk felmérést a lakosság, illetve a vállalatok körében 1000 háztartás, illetve

1000 vállalatvezető megkérdezésével. A felmérések keretében kifejezetten a koronavírussal kapcsolatban tettünk fel kérdéseket CATI- (Computer Assisted Telephone Interview) módszerrel. A lakossági minta összetétele a nemek, kor, iskolai végzettség, településtípus szerint megfelel a felnőtt magyar lakosság összetételének. A vállalati kutatás elsősorban a kkv-kra fókuszál. A mintában az iparágak szerinti megoszlás megegyezik a bruttó hozzáadott értéken belüli aránnyal. Az adatfelvétel során a vállalatok 84 százaléka mikro-, 9 százaléka kis-, 6 százaléka közép- és 1 százaléka nagyvállalat volt. A felmérésben részt vevő vállalatok 4,2 százaléka a mezőgazdasági, 7,2 százaléka az ipari, 9,3 százaléka az építőipari, 17,6 százaléka a kereskedelmi és 61,6 százaléka a szolgáltatási szektorba tartozott. A tanulmányban közölt adatok a lakosság esetében legfeljebb

plusz-mínusz 3,1 százalékponttal, míg a vállalkozások esetében legfeljebb 2,2 százalékponttal térhetnek el a mintavételből fakadóan attól az eredménytől, amit az ország összes felnőtt lakosának, illetve vállalatának megkérdezése eredményezett volna. A kérdések úgy lettek kialakítva, hogy azok révén pontos kép adódjon a vírussal kapcsolatos attitűdökre, illetve várakozásokra vonatkozóan.

Az adatokat a százalékos bemutatás mellett minden kérdés esetében transzponáltuk egy -100 és $+100$ közötti skálára is, így képezve egy indexértéket. Minden kérdésnél a semleges válasz 0 pontot, a nagyon pozitív válasz $+100$ pontot, a nagyon negatív válasz -100 pontot, a kicsit pozitív válasz $+50$ pontot, míg a kicsit negatív válasz -50 pontot ért.

Lakossági reakciók

A lakosság reakciójánál a gazdasági hatások előtt a vírussal kapcsolatos személyes tapasztalatokat érdemes megvizsgálni, mivel a jelenlegi válság jellegéből adódóan a kilábalást a járványhelyzet megítélése is erőteljesen befolyásolja.

Az esetszámok viszonyában a lakosság meglehetősen pontosan ítéli meg a koronavírus terjedésének veszélyét. Látható (6. ábra), hogy az első hullám lecsengését követően májustól csökkent a félelem (az index értéke az április $-60,3$ pontról $-24,5$ pontra esett), amelyet a nyári hónapokban összességében stagnálás követett. A terjedéssel kapcsolatos félelem szeptembertől, a második hullám megjelenésétől kezdett el emelkedni, majd novemberben az esetszámokkal párhuzamosan tetőzött $-62,0$ ponton, hogy aztán az év végén és 2021 elején ismét mérséklődésnek induljon, januárig $-45,0$ pontra. Vagyis a lakossági reakciók a járványhelyzetre pontosan visszatükrözik a vírus terjedését: a két hullám csúc-

pontján magasabb, míg azt követően gyorsan csökken. A mélypontot tekintve ugyanakkor nem látható eltérés a két hullám között, azonban a kilábalás a második után lassabb, amely a hullám lassabb lecsengésével, illetve a korlátozások fennmaradásával indokolható.

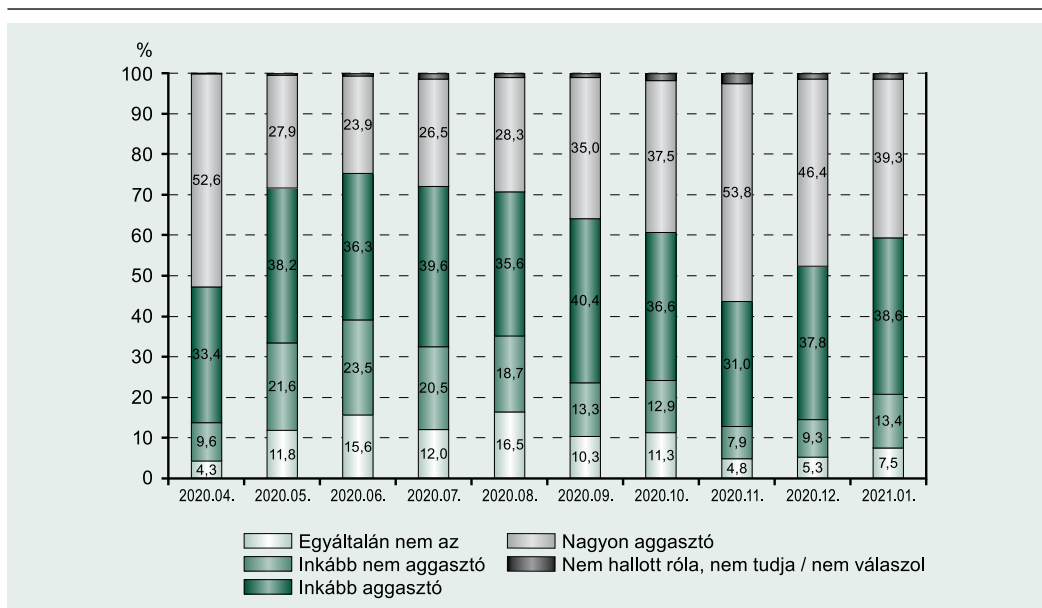
Demográfiailag az látható, hogy áprilisban inkább a nők, az alacsony képzettségűek, az idősek, illetve a budapestiek és a községben élők ítélték meg negatívan a koronavírus terjedését. A novemberi felmérés eredményei ettől csak az iskolai végzettség tekintetében térnek el érdemben, tekintve, hogy ekkor a legnegatívabb választ a főiskolai vagy egyetemi végzettséggel rendelkezők adták a kérdésre.

Az esetszámok növekedése egy másik kérdésre adott válaszokban is jól látszik. A válaszadókat megkérdeztük arról is, hogy van-e az ismerőseik között koronavírussal fertőzött. A kérdésre áprilisban még csak a válaszadók $3,7$ százaléka válaszolt igennel, amely arány a nyár végéig $3-6$ százalék között ingadozott. Ezt követően az igenek aránya gyorsan emelkedett, decemberben már $43,2$ százalék nyilatkozott így, míg januárban a visszaeső esetszámok nyomán már csupán $35,4$ százalék.

Több kérdés segítségével vizsgáltuk azt is, hogy a vírus milyen hatást gyakorolt a gazdaságra általánosan. Az első ilyen kérdés arra fókuszált, hogy a megkérdezett mennyire tartja valószínűnek, hogy a koronavírus-járvány gazdasági válságot fog okozni Magyarországon. Az erre adott válaszok megoszlását szemlélteti a 7. ábra. E kérdés elemzése nem csak a lakossági érzékelés miatt fontos: ha a lakosság jelentős része válságot vár, akkor az önbeteljesítő jóslatként vissza is hathat a gazdasági folyamatokra.

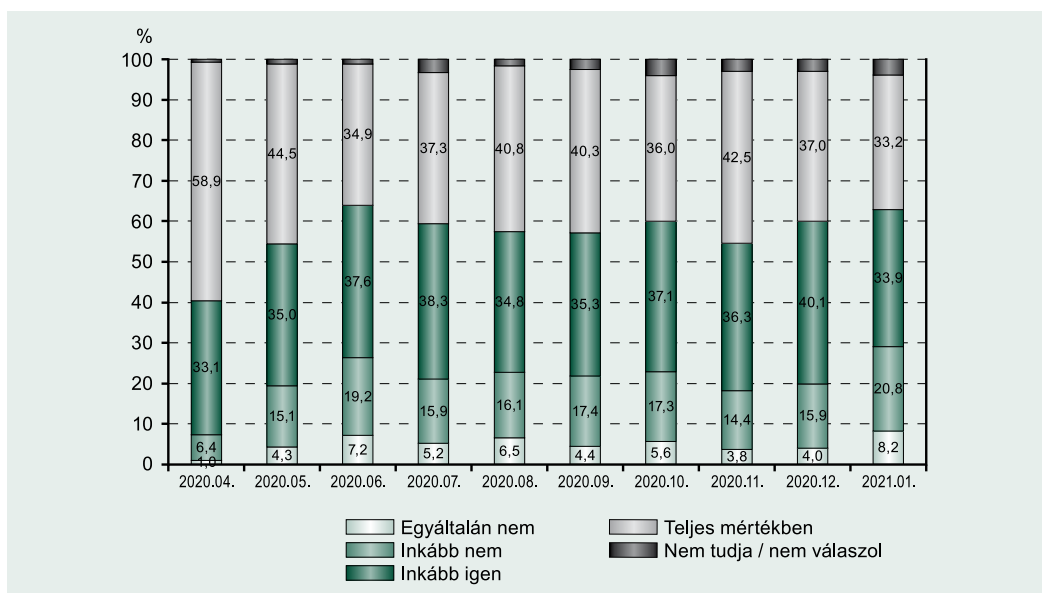
Áprilisban a válaszadók $91,9$ százaléka tartotta valószínűnek vagy inkább valószínűnek, hogy a koronavírus gazdasági válságot fog okozni ($-71,7$ pontos indexérték). Vagyis az első hullám megjelenését a válaszadók többsége negatívan ítélte meg, ugyanakkor a lakos-

ÖN MENNYIRE ÍTÉLI AGGASZTÓNAK A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY TERJEDÉSÉNEK PROBLÉMÁJÁT?

Forrás: saját felmérés

MENNYIRE TARTJA VALÓSZÍNŰNEK, HOGY A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY GAZDASÁGI VÁLSÁGOT FOG OKOZNI MAGYARORSZÁGON?

Forrás: saját felmérés

sági percepció októberig javult, az indexérték $-41,9$ pontra emelkedett, majd novemberben az újabb lezárások nyomán $-51,2$ pontra csökkent. Az áprilisinál kedvezőbb novemberi adat magyarázható egyrészt azzal, hogy a második hullám idején a gazdaság leállása sokkal kisebb mértékű volt, mint az első hullám esetén, illetve azzal is, hogy az első hullám után a gazdaság legtöbb ágazata újra tudott indulni. Januárig a helyzet tovább javult, az indexérték $-32,8$ pontra növekedett. Itt tehát megjelenik a W-alak, bár nem szimmetrikusan, mivel a lakosság inkább az első szakaszban ítélte súlyosabbnak a helyzetet.

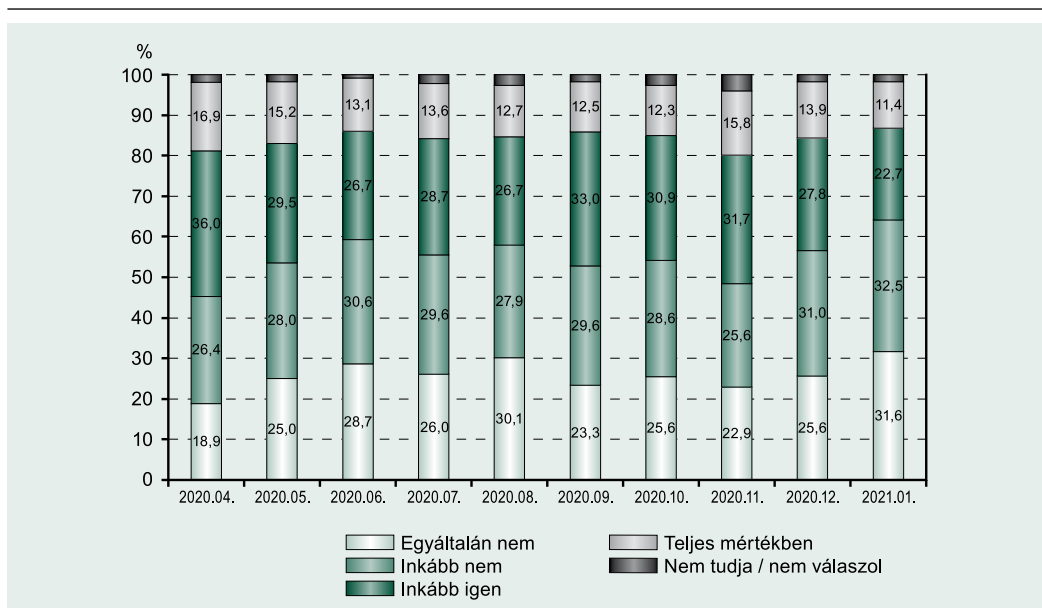
Ahogy már korábban említettük, a lakosság negatív várakozásai önbeteljesítő jóslatként előidézhetik a válságot. Például, ha a háztartások döntő többsége a jövedelmének a csökkenésére számít a közeljövőben és ennek megfelelően tartalékolásba kezd, az visszaveti az aggregált keresletet, és így a jövedelmeiket is. Ezzel kapcsolatban érdemes megvizsgálni, hogy a háztartások hogyan vélekedtek saját jövedelmi helyzetükről a koronavírus-járvány két hullámában. Erre vonatkozóan két kérdést tettünk fel: hogy milyen hatással lesz a járvány az anyagi helyzetükre (8. ábra), illetve a foglalkoztatásukra (9. ábra). Áprilisban kismértékben többségben (52,8 százalék) voltak azok, akik arra számítottak, hogy a járvány nyomán az anyagi helyzetük romlani fog, ugyanakkor arányuk már májustól mérséklődésnek indult és a második hullám megjelenésével sem emelkedett 50 százalék fölé (47,5 százalék). Kedvező emellett, hogy november után a kedvezőtlen választ adók aránya gyorsan kezdett csökkenni, így januárban már csak 34,1 százalék számított arra, hogy a járvány miatt romlani fog háztartása anyagi helyzete. Ez a kilátás szempontjából kedvező kilátást jelent, mivel azt mutatja, hogy a háztartások költségeit nem az anyagi helyzettel kapcsolatos félelmek fogják vissza, hanem a járványügyi korlátozások. Azok feloldásával a fogyasztás ismételen

a növekedés motorjává válhat. Ugyanakkor az újraindulás utáni kereslet szempontjából kockázatot jelent, hogy több mint 30 százalék az anyagi helyzet romlására számít, ez pedig növelheti az óvatosságot a költségek terén. Itt tehát megjelenik a bizalmi multiplikátor kérdése, a helyzet az előzőkhez hasonló: felfedezhető a W-alakú válság, melynek első mélypontja alacsonyabban van, mint a második.

A jövedelmi helyzet megítéléséhez szorosan kapcsolódik a foglalkoztatási helyzet megítélése. Áprilisban a megkérdezettek 36,5 százaléka tartott attól valamilyen mértékben, hogy a koronavírus-járvány nyomán ő vagy egy családtagja elveszítheti állását, ugyanakkor többségben voltak (49,7 százalék) azok, akik nem tartottak ettől. Vagyis a többség meglehetősen stabilnak érezte az álláshelyét a járvány első hullámában. Ez a percepció a következő hónapokban tovább erősödött: júniusban már 62,0 százalék nyilatkozott így. Novemberig ugyanakkor csökkenni kezdett a pozitív választ adók aránya és emelkedni a negatív választ adóké, így a második hullám tetőpontján a megkérdezettek hasonlóan vélekedtek a munkahelyük biztonságát illetően, mint áprilisban. Decembertől itt is javuló tendencia figyelhető meg, amely szintén kedvező a kilátás szempontjából. A foglalkoztatási helyzet megítélése tekintetében tehát egy szimmetrikus W-alakú válság képe rajzolódik ki.

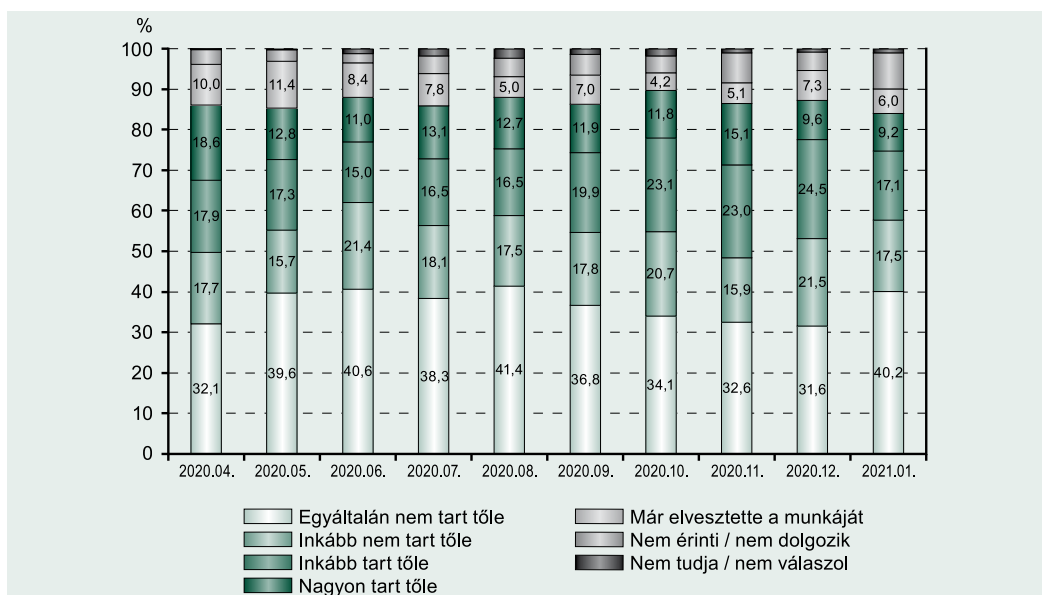
A kérdéssel kapcsolatban érdemes megvizsgálni a „már elvesztette állását” választ adók arányának az alakulását is. Áprilisban ezt a válaszlehetőséget a megkérdezettek 10,0 százaléka választotta, amely arány májusban 11,4 százalékra emelkedett, majd ezt követően az év hátralévő részében 6,4 százalék körül alakult. Ez alapvetően azt mutatja, hogy a koronavírus-járvány a munkahelyek széles körét érintette, ugyanakkor, ahogy a statisztikai adatokból is láthattuk, a járvány megjelenése nem járt a munkanélküliség drasztikus emelkedésével. Ez elsősorban a járvány előtti gazdasá-

MENNYIRE TARTJA VALÓSZÍNŰNEK, HOGY A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY MIATT ROMLANI FOG A HÁZTARTÁSA ANYAGI HELYZETE?

Forrás: saját felmérés

TART ÖN ATTÓL, HOGY AKÁR ÖN, AKÁR VALAMELY CSALÁDTAGJA ELVESZÍTÍ A MUNKÁJÁT A KÖVETKEZŐ 6 HÓNAP SORÁN A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY MIATT?

Forrás: saját felmérés

gi helyzettel magyarázható, amikor is a munkaerőhiány nyomán rengeteg betöltetlen, üres állás hely volt a gazdaságban, amelyeket az állásvesztettek a romló gazdasági környezet ellenére is be tudtak tölteni, így a munkanélküliség csak átmeneti problémaként jelent meg a gazdaságban.

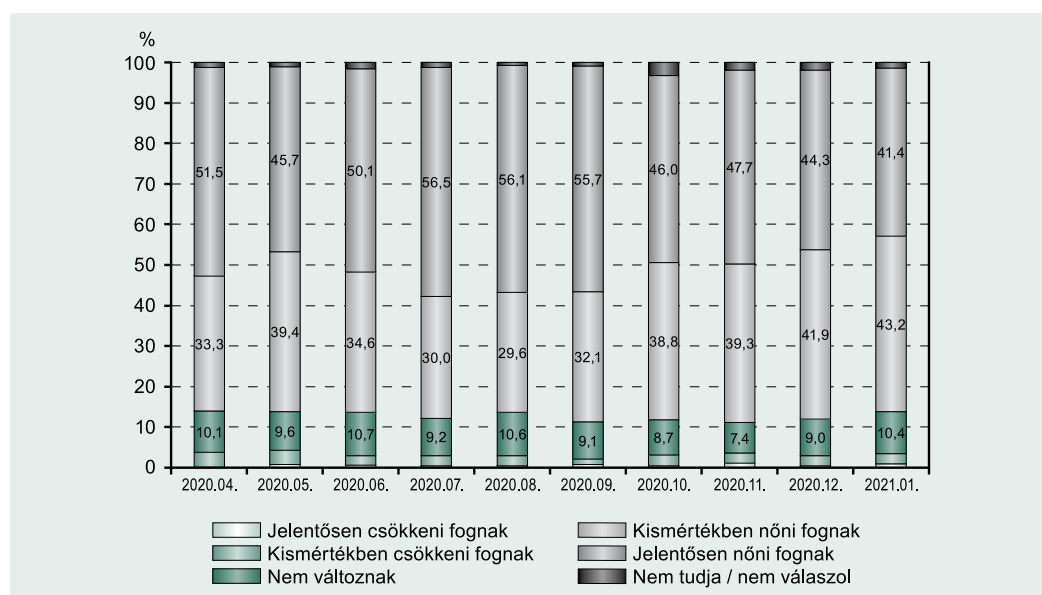
Egy további szempont, amely kiemelt figyelmet érdemel, az inflációs várakozások alakulása. Amennyiben a járványhelyzet nyomán tartósan magas maradnak az inflációs várakozások, akkor az a monetáris politika mozgásterének leszűkülésével járhat, mivel a jegybank az inflációs célt figyelembe véve nem tarthatja fenn olyan hosszan a laza kondíciókat. A felmérések eredményei szerint a megkérdezettek döntő többsége szerint a koronavírus-járványnak árnyelő hatása lesz, hónapról hónapra a válaszadók nagyságrendileg 85 százaléka számított erre (10. ábra). A válaszokat

itt a járványhelyzet alakulása számottevően nem befolyásolta. Az áremelkedés mértékét illetően ugyanakkor az látható, hogy a második hullámban a jelentős növekedést várók aránya kismértékben csökkent, míg a kismértékű emelkedést váróké növekedett. Vagyis habár az inflációs várakozások változatlanul erősek a háztartások részéről, a második hullámban némiképp enyhültek, amelyben közrejátszott, hogy az év végére némiképp mérséklődött az infláció mértéke a gazdaságban.

Összességében az látható a lakossági szokásokból, hogy a járványhelyzet alakulása erősen befolyásolta a gazdaságról kialakított képüket. A két járványhullámot illetően ugyanakkor eltértek a lakossági percepciók, a gazdasági helyzet, illetve az anyagi helyzet szempontjából a háztartások a tavaszi hullámot ítélték meg kedvezőtlenebbül, míg a foglalkoztatási helyzet terén a két hullám megítélése közel azonos volt.

10. ábra

ÖN SZERINT A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY MILYEN HATÁSSAL LESZ A FOGYASZTÓI ÁRAKRA?

Forrás: saját felmérés

Azaz míg utóbbi esetben „szabályos W”-t figyelhetünk meg, az előbbi esetben a W második szára már kisebb beesést mutat. Ugyanakkor a járványhelyzet enyhülésével a lakossági szereplők megítélése is gyorsan javulni kezdett, amely arra enged következtetni, hogy a kilábalás szempontjából a lakossági fogyasztás növekedésének csak egy újabb járványhullám szabna gátat.

Vállalati reakciók

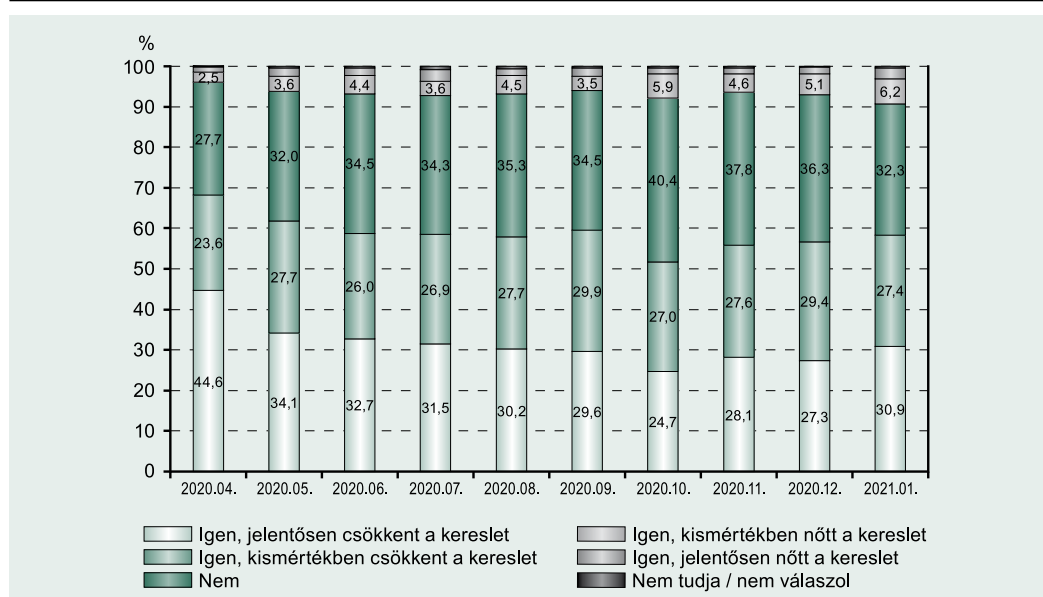
A vállalati felmérés esetében elsőként a kialakult gazdasági helyzettel kapcsolatos kérdésekre adott válaszokat ismertetjük, majd ezt követően mutatjuk be azokat a válaszokat, amelyek a közeljövő vonatkozásában mutatnak képet a vállalati reakciókról.

A koronavírus-járvány nyomán a vállalati

tok döntő többsége keresletének a visszaeséséről számolt be, ahogy az a 11. ábrán is látható. Áprilisban 44,6 százalék nyilatkozott jelentős, míg 23,6 százalék kismértékű csökkenésről, míg a növekedést tapasztalók aránya csupán 3,9 százalék volt (nagyobb részben a kereskedelemről, illetve az iparból). Az indexérték így -53,8 pontot tett ki. Májustól a korlátozások feloldásával kismértékben mérséklődött a kereslet visszaesését tapasztalók aránya, ők azonban változatlanul többségben voltak. A novemberi lezárásoknak ugyanakkor nem volt érdemi hatása a kereslet megítélésére vonatkozóan, az indexérték az októberi -33,9 pontról csupán -38,4 pontra emelkedett. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a második hullám lezárásai is elsősorban azokat a szektorokat érintették kedvezőtlenül (turizmus, vendéglátás), amelyek már az első hullámban is visszaesést tapasztaltak. Ebben az esetben tehát

11. ábra

BEFOLYÁSOLTA-E AZ ÖN VÁLLALKOZÁSÁNAK KERESLETÉT A KORONAVÍRUS?

Forrás: saját felmérés

az ágazatok jelentősebb része számára a válság V-alakú volt, míg egy kisebb rész tapasztalhattott W-alakút.

A kereslet alakulása mellett a jelenlegi válságban problémák merülhetnek fel a beszállítók esetében is, például a határok lezárása miatt, amely az alapanyaghiányon keresztül hátráltatja a termelést. Az erre vonatkozó kérdésünkre kapott válaszok megoszlását mutatja a 12. ábra. Az áprilisi felmérés alapján a vállalatok 42,3 százaléka szembesült alapanyag- vagy alkatrészbeszerzési nehézségekkel a koronavírus nyomán, és közülük is csupán 9,4 százalék nyilatkozott úgy, hogy ez nem volt befolyással a termelés alakulására. Ez az arány egészen októberig érdemben nem változott, amikor is egy jelentős csökkenés figyelhető meg a nehézségekkel szembesülők arányában. A novemberi lezárásoknak itt is csak minimális hatása volt a válaszokra, azonban még így is nagyságrendileg minden harmadik vállalat szembesült beszerzési nehézséggel a tavalyi év végén és az idei év elején. Ebből is látható, hogy a jelenlegi válság nem csak keresleti, hanem kínálati oldalon is kedvezőtlenül hatott a vállalatok működésére, és a fennálló nehézségeket az idő előre haladtával is csak részben tudták orvosolni a cégek. Az is látszik, hogy a válság két hulláma nem volt azonos mélységű, a második hullámban a probléma kevésbé jelentkezett.

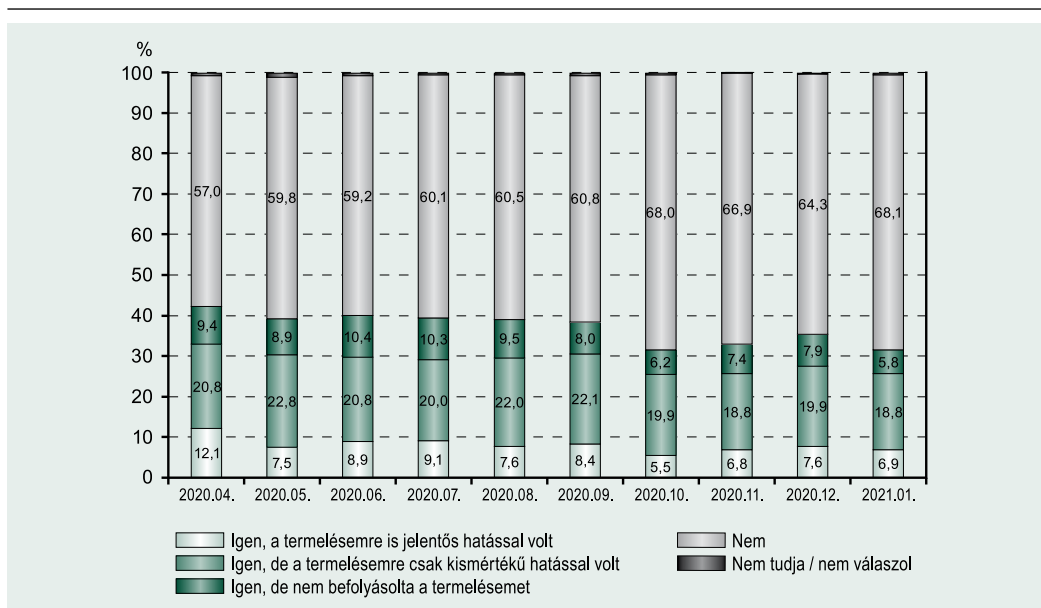
A vállalatok helyzetét az is mutatja, hogy hogyan változott a munkavállalók által ledolgozott órák száma a járványhelyzet idején (13. ábra). Áprilisban a vállalatok több mint a fele (57,1 százalék) számolt be a ledolgozott munkaórák számának a csökkenéséről, amely a részmunkaidős foglalkoztatás elterjedésével magyarázható. A munkaidő csökkenését tapasztalók aránya októberig fokozatosan mérséklődött. Novembertől kezdett el ismét emelkedni azok aránya, akik a munkaidő csökkenését tapasztalták, ugyanakkor ezen vállalatok aránya nem érte el az első hullámban ta-

pasztalt szintet. Vagyis amíg az első hullámban a vállalatok nagyobb arányban alkalmazták a részmunkaidős foglalkoztatást, a második hullámot ez kevésbé jellemezhetette – a W két szára itt sem volt szimmetrikus.

A vállalatok a csökkenő keresletet megpróbálhatják az árak mérséklésével kompenzálni, így az árverseny révén javítva a pozíciójukat. A járványhelyzetre és a beszállítói nehézségekre, valamint a védelmi intézkedések miatt emelkedő költségekre válaszul a vállalatoknak lehetőségük van emelni is értékesítési áraikon, amennyiben ezt a kereslet is lehetővé teszi. A koronavírus-járvány idején alkalmazott stratégia felmérését szolgálta az erre vonatkozó kérdésünk, amelyet a 14. ábra szemléltet. A felmérés eredményei szerint Magyarországon nagyságrendileg a vállalatok kétharmada nem változtatott értékesítési árain a koronavírus-járvány nyomán. Azok ugyanakkor, amelyek változtattak áraikon, nem egységes stratégiát követtek. Áprilisban még nagyságrendileg kétszer annyian csökkentették a koronavírus nyomán árait, mint akik a járványhelyzetre áremeléssel reagáltak. Ugyanakkor, ahogy teltek a hónapok, fokozatosan csökkent az ár-csökkentést végrehajtók aránya, míg az árat emelőké növekedett: öszre a két csoport részaránya közel megegyezett, míg az év végén már utóbbi csoport került többségbe. A jelzett ár-csökkenés ugyanakkor nem tükröződik vissza az inflációs adatokban, amelynek a magyarázata lehet, hogy azt jelentős részben elfedték az egyéb, a járványhelyzettől független tényezők hatásai, mint például a béremelkedés miatti áremelési kényszer vagy a forint gyengülése az euróval szemben.

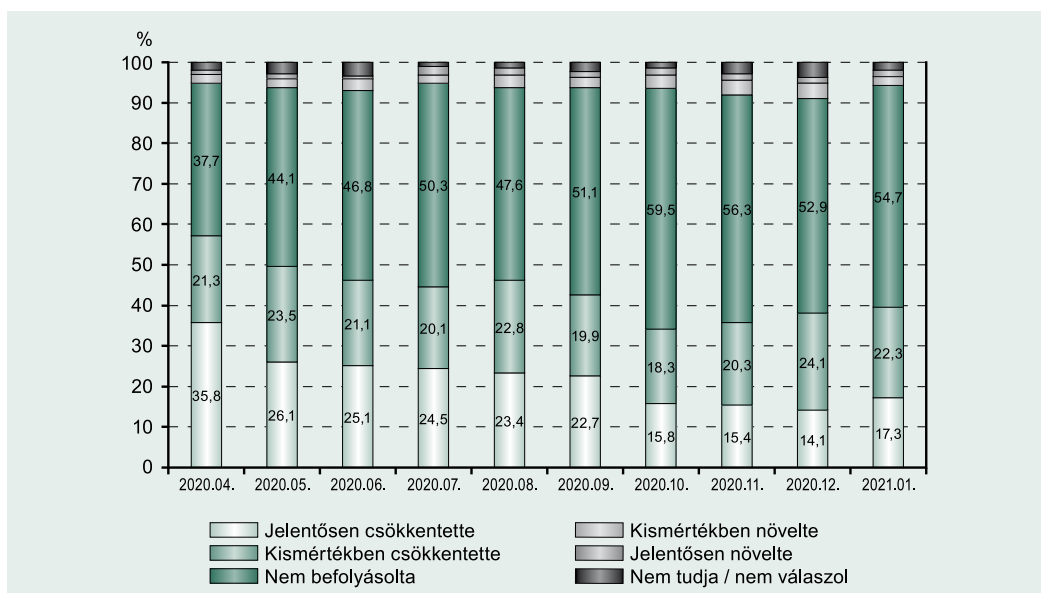
Az aktuális gazdasági helyzet megítélése mellett fel kell mérni a vállalatok várakozásait is, mivel ez meghatározhatja a kilábalási pálya alakját. A várakozások bemutatását megelőzően ugyanakkor fontos még kiemelniünk egy kérdést. A vállalatoktól minden hónapban megkérdeztük, hogy el tudják-e kerülni a csö-

SZEMBESÜLT-E ÖN A KORONAVÍRUS MIATT ALAPANYAG- VAGY ALKATRÉSZBESZERZÉSI NEHÉZSÉGEKKEL AZ ELMÚLT IDŐSZAKBAN?

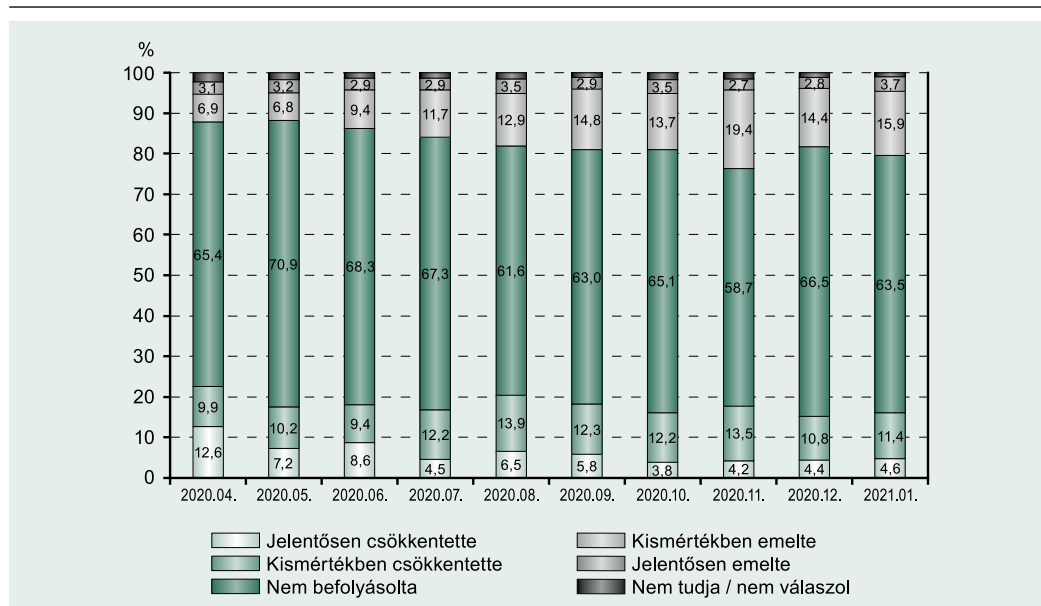
Forrás: saját felmérés

HOGYAN BEFOLYÁSOLTA AZ ÖN VÁLLALKOZÁSÁNAK MUNKAVÁLLALÓI ÁLTAL LEDOLGOZOTT MUNKAÓRÁK SZÁMÁT A KORONAVÍRUS?

Forrás: saját felmérés

HOGYAN BEFOLYÁSOLTA A KORONAVÍRUS AZ ÖN ÁLTAL ÉRTÉKESÍTETT TERMÉK VAGY SZOLGÁLTATÁS ÉRTÉKESÍTÉSI ÁRÁT?

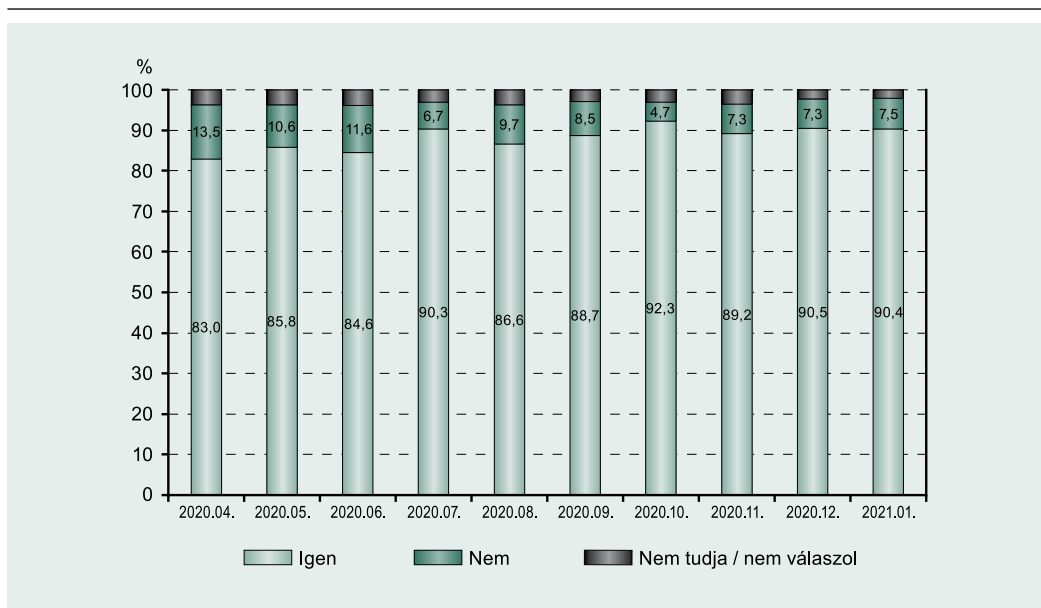
Forrás: saját felmérés

döt, ha a jelenlegi helyzet 3 hónapig fennmarad. A kérdés azért is kiemelten fontos, mivel jelen sorok írásakor nem látható, hogy a korlátozások mikor kerülnek feloldásra. Ugyanakkor minél több vállalat megy csődbe a válság idején, annál hosszabb lesz a kilábalási periódus. A csődkockázat veszélye áprilisban volt a legmagasabb (15. ábra), ekkor a vállalatok 13,5 százaléka nyilatkozta azt, hogy nem tudja elkerülni a csődöt, ha az akkori helyzet tartósan fennmarad. Májustól kezdődően fokozatosan csökkent a csődkockázat a korlátozások feloldásával és a gazdaság újraindulásával párhuzamosan. A minimumot a csődveszélyben lévő vállalatok aránya októberben érte el (4,7 százalék). A novemberi lezárások szintén kismértékben növelték a csődkockázattal érintett vállalkozások számát, ugyanakkor ennek mértéke nem érte el a tavaszi szintet, tehát az előzőekhez hasonlóan a W első része az, ami markánsabb.

A vállalatokat megkérdeztük a jövőbeli foglalkoztatási terveikről is, a válaszok megoszlása a 16. ábrán látható. Áprilisban a bizonytalan gazdasági környezet nyomán többségében voltak azok a vállalatok, amelyek leépítést (13,5 százalék), mint amelyek bővítést (3,4 százalék) terveztek. A helyzet ugyanakkor már májustól megfordult, a nyári hónapokban többen terveztek bővítést, mint leépítést, amely egy kedvező kilábalási pályát vetített előre. A második hullám megjelenése ugyanakkor felülírta a terveket, az őszi hónapokban ismét többségbe kerültek a leépítést tervezők, azonban a kilátások így is kedvezőbben alakultak, mint az első hullámban: novemberben a válaszadók 5,7 százaléka tervezett leépítést, míg 4,0 százaléka bővítést. Kedvező viszont, hogy januárban már csak a vállalatok 3,7 százaléka tervezte csökkenteni munkavállalói számát a koronavírus-járvány miatt, míg a bővítést tervezők aránya 7,9 százalékot tett ki, amely nagyságrendi-

15. ábra

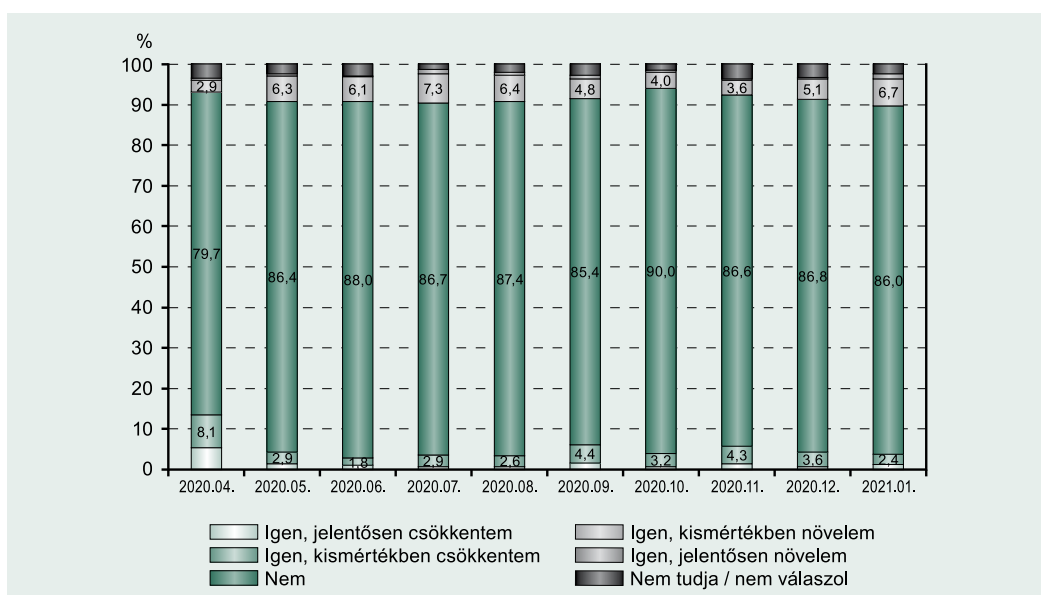
EL TUDJA KERÜLNI AZ ÖN VÁLLALKOZÁSA A CSŐDÖT, HA A JELENLEGI HELYZET 3 HÓNAPIG FENNMARAD?

Forrás: saját felmérés

16. ábra

VÁRHATÓAN VÁLTOZTATJA-E ÖN A VÁLLALKOZÁSA MUNKAVÁLLALÓINAK SZÁMÁT A KÖZELJÖVŐBEN A KORONAVÍRUS MIATT?

Forrás: saját felmérés

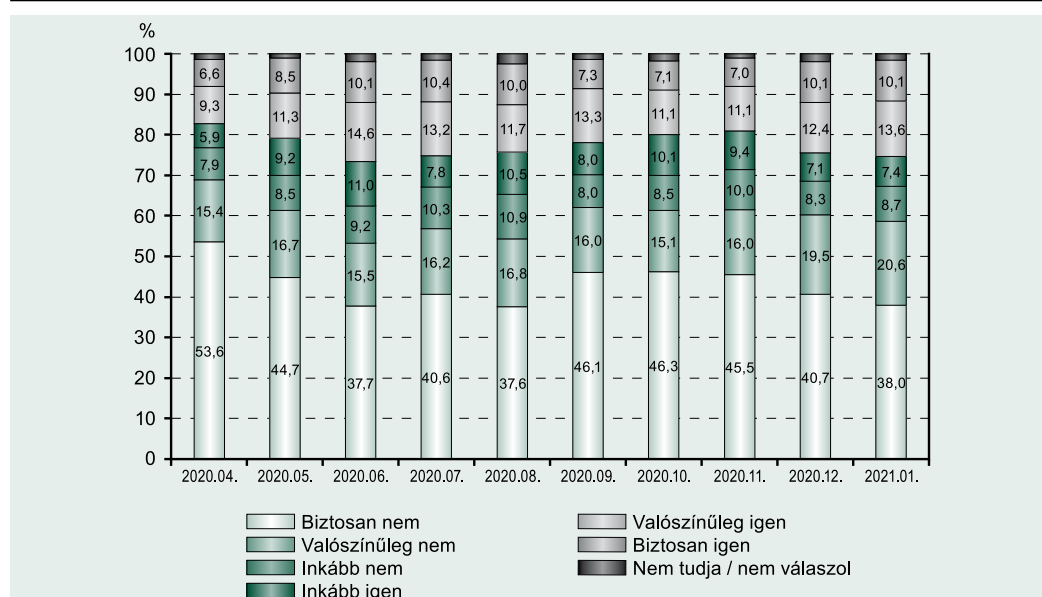
leg a júliusi várakozásoknak feleltethető meg. Vagyis a vállalatok a fenntartott korlátozások ellenére pozitívan látják a közeljövőt, azonban amiatt, hogy a legtöbb vállalat (86,0 százalék) nem tervez változtatni állományi létszámán, egy lassabb kilábalásra kell számítani. Ez szintén arra utal, hogy a W második mélypontja már nem annyira jelentős, illetve visszatükrözi azt a kormányzati szándékot is, hogy a meghozott intézkedések fő célja a munkahelyek megvédése, illetve újak teremtése volt.

A jövőbeli várakozásokkal kapcsolatban egy nagyon hasznos indikátor a beruházási tervek alakulása. A vállalatok csak abban az esetben döntenek fejlesztések mellett, ha gazdasági környezetet megfelelőnek ítélik. Ezt a különböző kormányzati programok csak korlátozottan tudják befolyásolni. A 17. ábrán látható, hogy áprilisban a válaszadók 76,9 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem tervez beruházást

végrehajtani a következő egy év során, amelyen belül kiemelkedően magas volt a biztosan nem (53,6 százalék) választ adók aránya. Ezzel szemben csupán 21,7 százalék nyilatkozott úgy, hogy a járványhelyzet ellenére is végrehajtana beruházást. Ezt a kérdést havi rendszerességgel más kérdőíveken is fel szoktuk tenni a vállalatoknak, így az összehasonlításhoz hosszabb idősor áll rendelkezésünkre, mint a többi kérdés esetében. Viszonyításképpen 2019 őszén a vállalatok 39,5 százaléka tervezett beruházást végrehajtani, míg 59,1 százaléka nem. Az előzőekben taglalt bizalmi multiplikátor szerepe ez alapján a vállalati szegmens esetében is nőtt: a beruházási hajlandóság visszaesése a vállalatok költségének csökkenését, és így a gazdasági teljesítmény visszaesését jelzi. A beruházási hajlandóság az első hullám lecsengésével lassú ütemben emelkedni kezdett, amelyet az őszi hónapokban a második

17. ábra

MENNYIRE TARTJA VALÓSZÍNŰNEK, HOGY VÁLLALKOZÁSA BERUHÁZÁST FOG TUDNI VÉGREHAJTANI A KÖVETKEZŐ EGY ÉVBEN?

Forrás: saját felmérés

hullám megjelenése vetett vissza. Így novemberben csupán a vállalatok 27,5 százaléka nyilatkozott úgy, hogy tervez beruházást végrehajtani, amely viszont kedvezőbb, mint az áprilisi érték. A decemberi, illetve a januári felmérések ezen a téren is előrelépést mutattak, ugyanakkor a beruházási hajlandóság továbbra is elmarad a válság előtti szintjétől. Ez egy hosszan tartó kilábalást, valamint a hiszterézis jelenségének megjelenését vetíti előre, amennyiben nem sikerül javítani a vállalkozások beruházási hajlandóságán.

Összességében a vállalati felmérés eredményei a lakosságihoz hasonló tendenciákat tükröznek vissza. A 2021 elejéig lezajlott két járványhullám egyaránt negatívan érintette a vállalatok gazdaságról alkotott képét, ugyanakkor ezen a téren a tavaszi hullám bizonyult sokkal súlyosabbnak, azaz bár az egyes kérdésnél a W különböző változatait látjuk, de összességében a második lejtmenet mértéke kisebb volt, mint az első. Az is látszik, hogy a járványhelyzet javulásával a vállalati várakozások gyors ütemben kezdenek javulni, azonban a beruházási hajlandóság és a foglalkoztatás várható alakulása alapján lassabb kilábalásra lehet számítani a gazdaságban.

KÖVETKEZTETÉSEK

A lakossági és a vállalati felmérések eredményei alátámasztották azt, hogy Magyarországon a járvány két hullámával párhuzamosan egy W-alakú válság zajlott le 2020-ban, ugyanakkor a második mélypont enyhébbnek bizonyult. A felmérések eredményei ezen felül azt mutatják, hogy a mélypontot követően a gazdasági percepciók úgy a lakosság, mint a vállalatok körében gyorsan javulásnak indultak.

Érdemes azonban a jövőről, tehát a W utolsó, felfelé tartó száráról is megemlékezni,

ugyanis ez határozza meg a gazdaság hosszú távú növekedését. Az utolsó szár meredekségét, vagyis a kilábalás, a növekedés ütemét több tényező is befolyásolja majd. Ezek közül az első a vírushelyzet alatt elszenvedett károk: mennyire kellett a vállalkozásoknak visszafogni a beruházásokat, a cégek mekkora része nem tud újra kinyitni a korlátozások megszűnése után. Ugyanakkor a beruházások szintjét pozitívan befolyásolhatja, hogy a kormányzat a válsághelyzet alatt törekedett a vállalati beruházások támogatására, így van rá esély, hogy a beruházási szint a vírushelyzet után ismét magas legyen. Ezt segítheti elő a forrásbőség is: 2021-ben indul az Európai Unió új, 7 éves költségvetési ciklusa, illetve a közös hitelfelvétel, mely szintén jelentős mennyiségű fejlesztést tesz lehetővé. A fejlesztések hosszú távú hatásait a forrásfelhasználás hatékonysága fogja meghatározni, amely azért is kiemelten fontos, mert a hazai források végesegek: a 2020-as évben az anticiklikus gazdaságpolitika eredményeként megnövekvő hiányt előbb-utóbb le kell faragni. A felhasználásnál törekedni kell a hosszú távú növekedés szempontjaira. További fontos szempont: a közös hitelfelvétel forrásainak felhasználásánál az Európai Unió előírta, hogy azok egy részét digitális, illetve zöld fejlesztésekre kell fordítani. Ezek mellett Magyarországon különösen is fontos az oktatás minden szintjének fejlesztése.

Ahhoz tehát, hogy a növekedés vissza tudjon állni a vírus megjelenése előtti szintre, bőven van még tennivaló. A lakossági felmérés alapján a fogyasztás felpörgésének csupán az életben lévő korlátozó intézkedések szabnak gátat, ellenben a vállalati szféra beruházási hajlandóságát és foglalkoztatásbővítését ösztönözni szükséges. Amennyiben ez nem történik meg, úgy a kilábalás is hosszabb időt vehet igénybe.

JEGYZET

¹ A KSH által közölt havi gyakoriságú foglalkoztatási adatok kisebb pontosságúak, mint a negyedéves adatok, azonban a járványhullámok hatását jobban szemléltetik.

IRODALOM

AKERLOF, G. A., SHILLER, R. J. (2010). *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why it Matters for Global Capitalism*. Princeton University Press

BUCHHEIM, L., DOVERN, J., KROLAGE, C., LINK, S. (2020). Firm-level Expectations and Behavior in Response to the COVID-19 Crisis. *CESifo Working Paper*, No. 8304, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3603773>

CZECZELI V., KOLOZSI, P., KUTASI, G. MARTON, Á. (2020). Gazdasági kitettség és válságállóság exogén sokk esetén. *Pénzügyi Szemle*, 65(3), 323–349. oldal, https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_3_1

HANSPAL, T., WEBER, A., WOHLFART, J. (2020). Income and Wealth Shocks and Expectations During the COVID-19 Pandemic. *CEBI Working Paper Series*, No. 13/20, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3578472>

POSGAY I., REGŐS G., HORVÁTH D., MOLNÁR, D. (2019). Fejezetek a hiszterézisre vonatkozó közgazdasági elméletekből. *Pénzügyi Szemle*, 64(3), 419–436. oldal, https://doi.org/10.35551/PSZ_2019_3_6

POSGAY I., REGŐS G., HORVÁTH D., MOLNÁR D. (2020). A koronavírus-járvány gazdasági hatásairól. *Polgári Szemle*, 16(4–6), 31–50. oldal, <https://doi.org/10.24307/psz.2020.1004>

SHEINER, L., YILLA, K. (2020). The ABCs of the post-COVID Economic Recovery. Elérés: <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2020/05/04/the-abcs-of-the-post-covid-economic-recovery/> (2021. 01. 15.)

Európai Központi Bank (2020). Eurosystem staff macroeconomic projections for the euro area. European Central Bank, December 2020, Elérés: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb_projections202012_eurosystemstaff-bf8254a10a.en.pdf (2021.01.23.)

IMF (2021). World Economic Outlook Update (January 2021) Policy Support and Vaccines Expected to Lift Activity. Elérés: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/01/26/2021-world-economic-outlook-update> (2020.02.09.)

Magyar Nemzeti Bank (2020). Inflációs jelentés 2020. június, Elérés: <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-digitalis-2.pdf> (2021.02.12.)

Oxford Economics (2020). Coronavirus: Short-term Pain but Strong Rebound Likely. Elérés: <https://resources.oxfordeconomics.com/hubfs/News%20release%20180320/Coronavirus%20-%20Short-term%20pain%20but%20strong%20rebound%20likely%20.pdf> (2021.02.12.)